

Uppföljning av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar 2005

Rapport 2011:1 R

Uppföljning av Högskole- verkets ämnes- och program- utvärderingar 2005

Högskoleverket • Luntmakargatan 13 • Box 7851, 103 99 Stockholm
tfn 08-563 085 00 • fax 08-563 085 50 • e-post hsv@hsv.se • www.hsv.se

Uppföljning av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar 2005

Utgiven av Högskoleverket 2011

Högskoleverkets rapportserie 2011:1 R

ISSN 1400-948X

Innehåll: Högskoleverket, utvärderingsavdelningen, **Joakim Palestro**

Omslagsbild: Ann Ek

Formgivning: Högskoleverkets informationsavdelning

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	6
Uppföljning av de nationella ämnes- och programutvärderingarna	6
Högskoleverkets slutsatser	8
Biologi	11
Rekommendationer och lärosätenas svar	11
Civilingenjörsutbildningen	16
Rekommendationer och lärosätenas svar	16
Finsk-ugriska språk, estniska, finska, ungerska och samiska studier	20
Rekommendationer och lärosätenas svar	20
Litteraturvetenskap	23
Rekommendationer och lärosätenas svar	24
Retorik	28
Rekommendationer och lärosätenas svar	28
Statistik	29
Rekommendationer och lärosätenas svar	29
Östasiatiska språk – japanska, koreanska och kinesiska	32
Rekommendationer och lärosätenas svar	32

Sammanfattning

Den här rapporten är en uppföljning av de ämnes- och programutvärderingar som genomfördes 2005 och publicerades 2006. De utbildningar som ingår i uppföljningen är biologi, civilingenjörsutbildningen, finsk-ugriska språk, litteraturvetenskap och retorik, statistik och demografi samt östasiatiska språk.

Högskoleverkets uppföljningar undersöker vilka eventuella åtgärder rekommendationerna har lett till på lite längre sikt. I rapporten återges förhållanden som redovisats våren 2010.

Slutsatserna i rapporten redovisas under olika rubriker. Här ges en kort sammanfattning.

Läro- och lärutbildningens inflytande på ämnena litteraturvetenskap, finsk-ugriska språk samt biologi

Högskoleverket konstaterar att flera huvudområden är mycket beroende av att få utbildningsuppdrag från läro- och lärutbildningen. Skulle man inte få sådana uppdrag finns det risk att huvudområdenas existens hotas.

Utbildning på distans

Högskoleverket anser att nätbaserad utbildning är ett bra sätt för att finna konstruktiva samarbeten som fungerar trots stora geografiska avstånd.

Nationella minoritetsspråk

De lärosäten som har särskilt ansvar för minoritetsspråken har i vissa fall nu svårt att erbjuda fullständiga kurser. Högskoleverket menar att det är av stor vikt att det finns läro- och lärutbildning inom de nationella minoritetsspråken.

Organisatoriska förändringar – sammanslagningar av ämnen till större institutioner

Flera av de granskade lärosätena uppger positiva effekter av sammanslagningar från små institutioner till större och bärkraftigare institutioner. Men det finns en viss risk att mindre utbildningsmiljöer blir åsidosatta i större institutioner då alla utbildningar inte är representerade i beslutande och beredande organ.

Arbetsmarknadsanknytning

Såväl biologi som litteraturvetenskap fick i utvärderingarna 2005 synpunkter på svag arbetsmarknadsanknytning. Arbetsmarknadsanknytningen kan främst skönjas när ämnena ingår som inriktningar i en läro- och lärutbildning.

Samarbeten och profilering mellan lärosäten

Lärosätena uppmanas att fortsätta arbeta med profilering och koncentration samt att se till att dessa profileringar i ett tidigt stadium tydliggörs för befintliga och presumtiva studenter och doktorander.

Inledning

Uppföljning av de nationella ämnes- och programutvärderingarna

Högskoleverket genomförde under åren 2001–2006 nationella ämnes- och programutvärderingar av alla högskoleutbildningar i landet som ledde till generella examina eller yrkesexamina. Utvärderingarna utfördes i enlighet med en internationellt beprövad utvärderingsmodell som består av tre delar: självvärdering genomförd av institutionen eller motsvarande, extern bedömning samt uppföljning.

Uppföljningen består av flera moment. Högskoleverket har anordnat s.k. återföringskonferenser efter publiceringen av varje utvärderingsrapport. Syftet med dessa konferenser var att samla in institutionernas omedelbara reaktioner.

Vid de institutioner som fått en examensrätt ifrågasatt har Högskoleverket gjort en uppföljning inom ett år. För att få behålla examensrätten har dessa institutioner redovisat hur de åtgärdat bristerna som lett till ifrågasättandet.

Tidigast tre år efter publicerandet av utvärderingsrapporten gör också verket skriftliga uppföljningar av alla utvärderingar. Dessa uppföljningar undersöker vilka eventuella åtgärder rekommendationerna har lett till på lite längre sikt.

I den här rapporten redovisar vi en sammanfattning av de skriftliga svaren från uppföljningen, främst från utbildningar, ämnen och ämnesområden som utvärderades under 2005. Merparten av dessa utvärderingsrapporter publicerades 2006. Grupperingen av ämnena och områdena utgår från utvärderingsrapporterna. Dessa är

- biologi
- civilingenjörsutbildning, samtliga inriktningar
- finsk-ugriska språk
- litteraturvetenskap och retorik
- statistik och demografi
- östasiatiska språk.

Undantag har gjorts för 2005 års utvärderingar i arbetsvetenskap, kulturgeografi och geografi, statsvetenskap och freds- och konfliktstudier eftersom de är föremål för förnyad utvärdering 2010–2011. Specialpedagogikexamen och fysisk planering som utvärderades 2005 följdes upp 2009.

Dessa frågor har ställts till samtliga institutioner:

- Beträffande de synpunkter och rekommendationer som i utvärderingsrapporten har riktats *specifikt* till ert lärosäte:
 - Vilka synpunkter och rekommendationer har ni tagit fasta på?
Varför just dessa?
 - Vilka synpunkter och rekommendationer har ni *inte* tagit fasta på?
Varför just dessa?

- Beträffande de *generella* synpunkter och rekommendationer som i utvärderingsrapporten har riktats till ämnet:
 - Vilka synpunkter och rekommendationer har ni tagit fasta på?
Varför just dessa?
 - Vilka synpunkter och rekommendationer har ni *inte* tagit fasta på?
Varför just dessa?
- Vilka konkreta åtgärder har ni vidtagit utifrån synpunkterna och rekommendationerna?
- Vilka eventuella förbättringar har ni sett utifrån de vidtagna åtgärderna?
- Vilka eventuella övriga effekter ser ni att utvärderingen har haft på er institution/motsvarande och/eller på ämnet?

Vi skickade ut frågorna 15 mars 2010, och svaren på uppföljningsfrågorna skulle inkomma till Högskoleverket 15 april 2010. Det som återges i denna rapport är alltså förhållanden som redovisats våren 2010.

Rapporten inleds med Högskoleverkets slutsatser från uppföljningen. Därefter följer redovisningar av uppföljningarna av respektive utvärdering.

Rapporten är skriven av en projektgrupp bestående av Joakim Palestro (projektledare) Margareta Stark, Elisebeth Stenberg och Robert Östberg.

Högskoleverkets slutsatser

Läroarutbildningens inflytande på ämnena litteraturvetenskap, finsk-ugriska språk samt biologi

Läroarutbildningens är Sveriges största programutbildning. Dess innehåll påverkar flera olika huvudområden genom att de dels ingår i en läroarutbildning, dels ges som fristående kurs på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. I denna uppföljning är det i huvudsak litteraturvetenskap och finsk-ugriska språk som påverkas av läroarutbildningens. Även biologi ingår i läroarutbildningens, om än i minskad omfattning då antalet studenter som läser läroarutbildningens med avsikt att fördjupa sig i biolog blir färre och färre för varje år. Högskoleverket konstaterar i denna uppföljning att flera huvudområden är mycket beroende av att få utbildningsuppdrag från läroarutbildningens. Skulle man inte få sådana uppdrag finns det risk att huvudområdenas existens är hotade, men vi kan samtidigt konstatera att lärosätena är mycket medvetna om problemet.

Utbildning på distans

För att försöka upprätthålla volymen på utbildning i s.k. små språk har flera lärosäten valt att delvis övergå från campusbaserad till nätbaserad utbildning. Konsekvenserna blir att prestationsgraden oftast sjunker, med en ansträngd ekonomi som följd för lärosätet. Dessutom behöver lärarna möjligheter till kompetensutveckling för att tillgodogöra sig en pedagogik som är anpassad till distansundervisning. De möjligheter som distansstudier ger är att lärosäten når och utbildar studerandegrupper som annars antagligen inte skulle studera. Distansutbildningens har också gett flera småspråk ett ökat studentunderlag som har bidragit till att ämnena överlevt. Högskoleverket anser att nätbaserad utbildning är ett bra sätt för att finna konstruktiva samarbeten som fungerar trots stora geografiska avstånd.

Nationella minoritetsspråk

De nationella minoritetsspråken lever under svåra ekonomiska villkor då få studenter läser dem och det därmed är svårt att finansiera utbildningarna. Högskoleverket konstaterar att de nationella minoritetsspråken är mycket små miljöer och att kursutbudet i hög grad utgörs av nätbaserade distansstudier. Miljöerna har sedan utvärderingen minskat ytterligare, på både grundnivå och forskarnivå. Högskoleverket har av regeringen fått ett uppdrag att göra en översyn av högskoleutbildningarna i nationella minoritetsspråk där det bland annat ska ingå att föreslå åtgärder för hur tillgången på lärare som kan undervisa i och på de nationella minoritetsspråken ska öka.¹ Utifrån vad uppföljningens

1. U2010/3886/UH Uppdrag att göra en översyn av högskoleutbildningar i nationella minoritetsspråk 2010-06-23.

gen visar har de lärosäten som har särskilt ansvar för minoritetsspråken i vissa fall nu svårt att erbjuda fullständiga kurser. Högskoleverket menar att det är av att stor vikt att det finns lärarutbildning inom de nationella minoritetsspråken.

Organisatoriska förändringar – sammanslagningar av ämnen till större institutioner

Denna uppföljning visar att flera av de granskade lärosätena uppger positiva effekter av sammanslagningar från små institutioner till större och bärkraftigare institutioner. De större institutionerna kan lättare hantera ett minskat studentunderlag genom samarbete över huvudområdesgränserna. Flera exempel, bland annat i civilingenjörsprogrammen, visar att mindre enheter fått en plats i linjeorganisationen, vilket för dessa inneburit en starkare koppling mellan ansvar och befogenhet. Det har även fått den positiva effekten att de nu ingår i ett lärosätessgemensamt kvalitetsarbete, i stället för att detta enbart sker på kursnivå eller programnivå. Biologi, statistik, litteraturvetenskap och östasiatiska språk visar på goda exempel av sammanslagningar. Det finns dock en viss risk att mindre utbildningsmiljöer blir åsidosatta i större institutioner då alla utbildningar inte är representerade i beslutade och beredande organ.

Överetablering och koncentration

I utvärderingen av biologi 2005 konstaterades att det fanns för många biolog-utbildningar i relation till andelen intresserade studenter. Bedömargruppen föreslog en nationell översyn för att utreda tillgängliga utbildningsplatser i relation till studenternas efterfrågan. Sedan dess har situationen delvis förbättrats genom att lärosätena har erbjudit utbildning i biologi till utomeuropeiska studenter. Från 1 juli 2011 måste utomeuropeiska studenter finansiera sin högskoleutbildning i Sverige via terminsavgifter och lärosätenas prognos är att man då kommer att minska antalet sökande med upp till 90 procent.

Arbetsmarknadsanknytning

Såväl biologi som litteraturvetenskap fick i utvärderingarna 2005 synpunkter på svag arbetsmarknadsanknytning. Framför allt biologi har dock en stark forskningsanknytning. I litteraturvetenskap har litteraturförmedling i enstaka fall kommit att bli ett möjligt sätt att fokusera på en färdighet som behövs på en arbetsmarknad och det finns även andra lovande ansatser, om än i mindre grad. Tillämpad biologi, som ges bland annat av Sveriges lantbruksuniversitet inom ramen för agronomexamen, är också ett positivt exempel på utbildning som lyckats kombinera god forskningsanknytning med god arbetsmarknadsanknytning. I utvärderingsrapporten 2005 ansåg bedömargruppen att yrkesrollen och ingenjörsmässigheten hos studenterna i civilingenjörsprogrammen skulle stärkas. Det skulle bland annat göras genom en ökad arbetsmarknadsanknytning. Sedan utvärderingen genomfördes har antalet avnämningar i olika organ blivit flera, kurser i projektmetodik och praktik

på arbetsplatser har ökat och gästföreläsare ifrån näringslivet anlitas i större utsträckning än tidigare, vilket Höskoleverket ser positivt på.

Samarbeten och profilering mellan lärosäten

Höskoleverket ser positivt på att lärosätena samarbetar kring olika frågor för att skapa förutsättningar att använda resurser effektivt och stärka den kvalitativa ansatsen i utbildningarna. I denna uppföljning finns det flera exempel på att dessa samarbeten är avhängiga enskilda individer och det finns en uppenbar risk att det fruktbara samarbetet upphör när dessa personer försvinner.

Biologi

Utvärderingens omfattning

Utvärderingen² omfattade utbildningar vid tjugotvå lärosäten. Grundutbildning och forskarutbildning i biologi fanns vid Göteborgs universitet, Högskolan i Kalmar (numera Linnéuniversitetet), Karlstads universitet, Linköpings universitet, Lunds universitet, Mittuniversitetet, Stockholm universitet, Sveriges lantbruksuniversitet (Uppsala, Alnarp och Umeå), Umeå universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet. Vidare fanns grundutbildning i ämnet vid Högskolan Dalarna, Högskolan på Gotland, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan i Jönköping, Högskolan Kristianstad, Högskolan i Skövde, Mälardalens högskola och Södertörns högskola.

Beslut

I samband med utvärderingen 2006 ifrågasattes examenstillståndet för kandidatexamen i biologi vid Högskolan Dalarna och vid Högskolan i Jönköping eftersom utbildningarna inte ansågs nå den vetenskapliga nivå som krävs för kandidatexamen. Efter redovisade åtgärder fann Högskoleverket inte längre någon anledning att ifrågasätta examenstillståndet för Högskolan i Jönköping. Högskolan Dalarna fick däremot sitt examenstillstånd återkallat, och utbildningen lades därefter ned. För övriga lärosäten bedömdes utbildningen vara av god till utmärkt kvalitet.

Samtliga lärosäten har lämnat in svar till uppföljningen. Sedan utvärderingen har Mälardalens högskola avvecklat sin verksamhet i biologi på grund av för få sökande och därmed för dålig ekonomisk bärkraft. Antagningen stoppades hösten 2008. Varken Högskolan Dalarna eller Mälardalens högskola ingår i uppföljningen. Vid Södertörns högskola har biologiutbildningen kraftigt minskats och i dagsläget är antagningen till majoriteten av utbildningarna med biologi som huvudämne stoppad, men högskolan har ändå valt att svara på vissa frågor.

Rekommendationer och lärosätenas svar

I utvärderingen ansåg bedömaregruppen att biologiutbildningen i Sverige är överdimensionerad. Allt färre sökande är ett problem som är gemensamt med andra naturvetenskapliga utbildningar, till exempel kemi³ och geovetenskap⁴

2. *Utvärdering av grund- och forskarutbildning i biologi vid svenska universitet och högskolor*, Högskoleverkets rapportserie 2006:14 R.

3. *Uppföljning av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar 2002*, Högskoleverkets rapportserie 2008:9 R.

4. *Uppföljning av Högskoleverkets ämnes- och programutvärderingar 2003*, Högskoleverkets rapportserie 2008:39 R.

som följdes upp 2008. Få sökande har lett till försämrad ekonomi, med neddragningar som följd där kurser inte fyllts. Kvarvarande lärare får fler kurser att undervisa och studentunderlaget blir mer heterogent då studenter med mycket skilda förkunskaper antas för att fylla platserna.

Lärosätenas enskilda insatser har varit att begränsa och rationalisera kursutbudet, och att försöka effektivisera administration och undervisning på olika sätt. Några lärosäten har valt att lägga ned sina utbildningar med biologi som huvudämne. När utvärderingen genomfördes 2005 ville regeringen dessutom öka antalet studenter i biologi, vilket bedömagruppen då ställde sig mycket tveksam till eftersom arbetslösheten var och är hög bland nyutexaminerade biologer⁵, både efter utbildning på grundnivå och avancerad nivå samt forskarnivå.

Effekter av utvärderingen

Generellt tyckte alla lärosätena att utvärderingen och självvärderingen har varit värdefulla. Det har varit en hjälp för det egna kvalitetsarbetet i många fall, och bedömarens rekommendationer har ansetts vara relevanta. Rapporten har varit till hjälp framför allt för mindre lärosäten. Högskolan i Halmstad fick en idé utifrån rapporten som resulterade i en profilering av biologiutbildningar i princip utan kemi. Flera lärosäten påpekade att utvärderingen underlättade arbetet när Bolognaprocessen startade. SLU hade påbörjat en större omorganisation vid tiden för utvärderingen, och kan inte urskilja effekten av Högskoleverkets uppföljning isolerat från omorganisationen och det genomgripande Bologna-arbetet. För Högskolan i Gävle har utvärderingen tillsammans med utvärderingen av lärarutbildningen fått negativa konsekvenser för rekryteringen av studenter till lärarutbildning i biologi, då även de blivande lärarstudenterna tror att det utbildas för många lärare och de därmed utbildas till arbetslöshet.

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Profilering, samverkan och koncentration

Flera lärosäten har omorganiserats på olika sätt, antingen under eller efter utvärderingen, eller i samband med Bolognaprocessen. Därmed har många utbildningar profilerats, inte bara enligt bedömarens rekommendationer utan även för att anpassas till Bolognamodellen. Man har bildat större institutioner och sett över kursutbud för att få färre kursöverlappningar. En del utbildningsprogram har ett eller två år gemensamma studier, för att därefter delas upp i mer specifika inriktningar.

Vid flera lärosäten med få studenter i ämnet har samläsning mellan biologistudenter och lärarstudenter varit en lösning som gett tillräckliga ekonomiska förutsättningar för undervisning i biologi. Bedömarena ville starkt framhålla nödvändigheten av att behålla de olika inriktningarnas separata karaktärer,

5. *Sverige behöver fler naturvetare – eller?* Högskoleverkets rapportserie 2005:46 R.

didaktiska moment får inte ersätta vetenskaplig fördjupning för biologistudenterna. Lärosätena har löst detta med att införa programspecifika moment inom kurserna.

Få sökande – åtgärder för att öka söktrycket

Ett par lärosäten har infört helt engelskspråkiga utbildningar i biologi och har därmed ökat antalet studenter avsevärt. Däremot kommer många av dessa studenter från utomeuropeiska länder, och lärosätena förväntar sig att antalet sökande från dessa länder kommer att sjunka drastiskt när studieavgifter för utomeuropeiska studenter införs 2011. Antalet svenska studenter som studerar utomlands är fortfarande förhållandevis litet.

Studenter med olika förkunskaper

Det förekommer att studenter med samhällsvetenskaplig gymnasieutbildning blir antagna till biologiutbildning, vilket bedömargruppen såg en viss risk med, då nivån och kraven på utbildningen kan komma att sänkas. Linnéuniversitetet (f.d. Högsolan i Kalmar och Växjö universitet) avvecklade antagningen av samhällsvetare i samband med Bolognaanpassningen, men Högsolan på Gotland har fortfarande antagning av samhällsvetare till biologiprogrammet då de har sett större skillnad inom gruppen naturvetare än mellan samhällsvetare och naturvetare. Lunds universitet har från hösten 2010 en alternativ ingång till biologiutbildning på kandidatnivå med matematik C och naturkunskap B som förkunskapskrav.

Arbetsmarknadsanknytning

2005 var forskningsanknytningen i biologi mycket god, framför allt vid de större universiteten. Bedömargruppen visade på att forskningsintresset hos studenterna ofta uppstår i kontakt med forskarstuderande under utbildningen. I rapporten indikeras att en knapp tredjedel av studenterna som avlägger examen i biologi går vidare till forskarutbildning.

Vikten av alumnuppföljningar påpekades för att visa nuvarande studenter vilka olika karriärvägar som kan finnas. I intervjuer med studenterna var ett av deras viktigaste önskemål en ökad arbetslivsanknytning i utbildningen. Vid tidpunkten för utvärderingen hade de flesta lärosätena en bristfällig alumnuppföljning, men hade planer på att förbättra den. Alumnuppföljningen har varit en åtgärd som många lärosäten inte prioriterat, men de flesta är medvetna om vikten av alumnenkäter och inser att det är ett sätt att öka kopplingen mellan utbildning och arbetsmarknad. Vid några lärosäten, främst de större, har arbete med alumnenkäter påbörjats och Göteborgs universitet har gjort en alumnenkät över studenter utexaminerade 1998–2008, där önskemål tydligt framgått om närmare anknytning mellan utbildningsprogrammen och arbetsmarknaden/arbetsgivarna.

Högsolan i Kristianstad har infört minst 7,5 högskolepoäng verksamhetsförlagd utbildning på alla program. Linköpings universitet har ett stort inslag

av inbjudna föreläsare, bl.a. från näringslivet, under första årets introduktionskurs. Linnéuniversitetet har inrättat ett programråd med representanter från företag och myndigheter. Studenterna har en tredagarspraktik under år två och tre, och praktiska endagskurser under år tre vid miljötillsynsmyndigheternas samverkansorgan inom Kalmar och Gotlands län. Lunds universitet håller på att introducera en kurs för karriärplanering arbetsökande på kvartsfart. Utbildningarna vid SLU är yrkesinriktade och har sedan tidigare många inslag i utbildningen där studenterna får använda sina förvärvade kunskaper i praktiken. Trots detta efterlyser studenterna ännu mer yrkesanknytning.

Utbildningar med arbetsmarknadsanknytning ger anställning

Ett problem för flera utbildningar vid SLU är att studenterna får arbete innan de slutfört sitt examensarbete. Efter att en stimulanspeng infördes för att premiera examensarbeten på 15 högskolepoäng eller mer är det betydligt fler som genomför sina examensarbeten. Detta för biologiämnets ovanliga problem kan bero på att utbildningsprogrammen vid SLU är mer tydligt yrkesinriktade än övriga utbildningar i biologi.

Naturvårdsbiologi/ranger vid Göteborgs universitet är ett kandidatprogram som är kopplat till en tvåårig linjestyrd masterutbildning, där teori och metodik praktiseras under hela utbildningen. Programmets tydliga profil ger en god yrkesidentitet, och utexaminerade studenter har fått relevanta arbeten efter avslutad examen.

Sned könsfördelning

Enligt utvärderingsrapporten är det oftast övervägande andel kvinnliga studenter på grundnivå, en jämnare könsfördelning på forskarnivå och en dominerande andel män i lärarkåren.

Lärosätena har uppmärksammat den sneda könsfördelningen i lärarkåren och har försökt att åtgärda den i den mån de kunnat rekrytera lärare.

Inget lärosäte har försökt eller planerat att försöka öka antalet manliga studenter på grundnivå. De satsningar man har gjort har varit riktade mot presumtiva studenter oavsett kön.

Utbildning på forskarnivå

Vid utvärderingen 2005 var bedömargruppens intryck att forskarutbildningen i Sverige i stort sett håller en mycket hög eller utmärkt vetenskaplig kvalitet, men bedömarna hade ändå några rekommendationer som presenterades i rapporten.

Efter bedömarnas rekommendationer utlyses numera oftare forskarutbildningsplatser offentligt och tillsätts i fri konkurrens. Lärosätena visar detta med att doktoranderna ofta kommer från något annat svenskt lärosäte eller från ett annat land. Några lärosäten påpekade dock att studenter som varit framgångsrika i sitt examensarbete, eller där examensarbetet blivit föremål för ett externfinansierat projekt, av naturliga skäl har en fördel när man tillsätter platsen.

Antagning till licentiatutbildning tillämpas mycket sällan vid de flesta lärosäten, utom i de fall där studenten uttryckligen önskar det. Örebro universitet har dock fortfarande antagning till licentiatutbildning, en orsak är problem med att säkra finansieringen. Detta kommer att lösas framöver vid införandet av forskarförberedande masterprogram där studenterna kan tillgodoräkna sig ett års forskarutbildningsstudier.

Alla lärosäten har uppgivit att samtliga doktorander nu har minst en biträdande handledare.

För att öka den vetenskapliga interaktionen med andra forskare, öka utbudet av forskarutbildningskurser och bredda forskarutbildningen har lärosätena vidtagit olika åtgärder. Forskarstuderande i biologi vid Umeå universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet är anslutna till olika nationella forskarskolor. Göteborgs universitet har i stället inrättat ett antal temaområden, som samordnar och finansierar ett utbud av doktorandutbildningar. Karlstads universitet är en del i en internationell forskarskola tillsammans med lärosäten i Sverige, Norge, Danmark och Finland. Örebro universitet har även samarbete med National Hellenic Research Foundation i Aten och kommer att ge gemensamma forskarutbildningskurser.

Bedömargruppen var 2005 bekymrad över att trenden med minskad internationell rörlighet på grundutbildningsnivå tenderade att spridas till de forskarstuderande. Denna trend kvarstår, och kan möjligtvis förklaras med att studenterna tycker sig ha ont om tid.

Civilingenjörutbildningen

Utvärderingens omfattning

Utvärderingen⁶ omfattade utbildningar vid 11 lärosäten. Blekinge tekniska högskola, Chalmers tekniska högskola, Karlstads universitet, Kungliga Tekniska högskolan, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Mittuniversitetet, Mälardalens högskola, Umeå universitet och Uppsala universitet. 97 utbildningsprogram till civilingenjörsexamen var föremål för utvärdering.

Beslut

Högskoleverket fann ingen anledning att ifrågasätta någon av de utvärderade utbildningarna.

Rekommendationer och lärosätenas svar

Ingenjörsmässighet och Bolognaanpassning

Bedömargruppen konstaterade i utvärderingen 2005 att den svenska civilingenjörutbildningen höll hög kvalitet och var av stor betydelse för svenskt näringsliv. Bedömarna lyfte upp ett antal generella och nationella frågor som handlade om civilingenjörens yrkesroll. Förslagen utgick ifrån en definition som i dialog med lärosätena karakteriserade en god högskole- respektive civilingenjör:

”Ingenjörer identifierar behovet av samt planerar, utvecklar, producerar, driftsätter, använder och underhåller nya produkter, system eller tjänster, respektive avvecklar och återvinner/destruerar dem när de är uttjänta. På ingenjörer ställs krav på ingenjörsmässighet, vilket innebär att inom givna ekonomiska och tidsmässiga ramar ta fram tillräckligt bra lösningar till tekniska problem genom att tillämpa och inhämta nödvändig kunskap, och att kunna värdera och prioritera olika tekniska lösningar och arbetsinsatser. Arbetet förutsätter förmåga till samarbete och insikt om människors och samhällets förutsättningar och behov.

På civilingenjörer ställs dessutom krav på att kunna lösa forskningsmässiga och komplexa problem, genom självständighet, nytänkande och omdömesförmåga. Av civilingenjörer krävs att de kontinuerligt kan följa, använda och bidra till utvecklingen inom det valda teknikområdet. En civilingenjörutbildning omfattar teknikvetenskap, naturvetenskap och övriga relevanta ämnen.

6. *Utvärdering av utbildningar till civilingenjör vid svenska universitet och högskolor*, Högskoleverkets rapportserie 2006:8 R.

Utbildningen siktar till yrkesverksamhet som civilingenjör och utformas utifrån arbetets krav, i samråd med avnämare.”

För att uppnå detta rekommenderade bedömgruppen de svenska civilingenjörsutbildningarna att i större utsträckning samverka med näringslivet, dels genom fler gästföreläsare, dels genom näringslivsrepresentanter i olika beslutande och beredande organ. För att förbereda studenterna för ett kommande yrkesliv ville bedömgruppen bland annat se fler kurser i projektledning och projektmetodik. De efterlyste en större betoning på teknikmoment, särskilt lyftes den generella bristen på hållbar tillämpning av teknik i utbildningen.

Då utvärderingen genomfördes var inte Bolognaprocessen implementerad. Bedömgruppen var mycket angelägen om att civilingenjörsutbildningen förlängdes från 4,5 år till 5 år. I rapporten föreslog bedömgruppen att förlängningen skulle användas till att

- stärka utbildningarnas inslag av hållbar tillämpning av teknik
- stärka inslagen som ger personliga och professionella färdigheter
- införa krav på poänggivande praktik
- öka inslaget av entreprenörskap.

Bedömgruppen ansåg vidare att det är viktigt att skilja på högskoleingenjör- och civilingenjörsutbildningarna.

I utvärderingen konstaterades även en ökad samläsning av kurser mellan högskoleingenjörer och civilingenjörer. Bedömgruppen rekommenderade lärosätena att undvika detta, då det kan generalisera civilingenjörsutbildningen för mycket.

I lärosätenas svar 2010 framgår det att de arbetat aktivt med rekommendationerna och att många lärosäten har använt förlängningen av civilingenjörsprogrammet som bedömgruppen föreslog. Svaren ger att fler avnämningrepresentanter finns i beslutande och beredande organ, exempelvis vid civilingenjörsprogrammet i informationsteknologi vid Uppsala universitet, civilingenjörsutbildningarna vid Karlstads universitet och Chalmers tekniska högskola, som har fyra externa ledamöter. Umeå universitet har ett liknande upplägg som Chalmers tekniska högskola. Mittuniversitetet har gästföreläsare och civilingenjörstudenterna får göra studiebesök vid olika företag för att stärka sin yrkesroll.

I lärosätenas svar framgår även att antalet kurser och moment i projektledning, projektmetodik och praktik ökat. Lunds tekniska högskola har infört en praktikkurs på 15 högskolepoäng, Ingenjörinriktad yrkesträning, som man kan läsa från samtliga civilingenjörsprogram. Umeå universitet beslutade i samband med förlängningen av utbildningen att kurser omfattande 7,5 högskolepoäng i teknik för hållbar utveckling, 15 högskolepoäng i projekt samt 7,5 högskolepoäng i projektledning ska ingå som examenskrav i samtliga civilingenjörsutbildningar.

Avslutningsvis pekar uppföljningen på att lärosätena 2010 hade betydligt tydligare inriktning på civilingenjörsutbildningen än 2005 och trenden är att lärosätena begränsar studentens frihet att välja olika kurser för att säkra en mer integrerad och sammanhållen utbildning med tydligare progression.

Internationalisering

Bedömargruppen 2005 ansåg att de utvärderade lärosätena hade ett fungerande internationaliseringsarbete, men menade samtidigt att alltför få studenter använde möjligheterna att studera utomlands och att mer borde gjorts för att övertyga studenterna om vikten av utlandsstudier. Ett flertal kurser erbjöds på engelska, framför allt på högre nivåer, vilket gav möjlighet att ta emot utländska studenter. Bedömargruppen efterlyste dock förbättringar när det gällde engelskspråkig undervisning då kurserna var alltför få.

I lärosätenas svar 2010 framgår det att civilingenjörsutbildningarna arbetat aktivt med att stärka internationaliseringen, men flera lärosäten uppger att studenternas intresse för att resa utomlands på utbytesavtal fortfarande är lågt. Några lärosäten har dock sett en ökad internationalisering. Vid exempelvis Umeå universitet har antalet studenter som studerade utomlands ökat från 6,2 till 9,3 procent mellan 2006 och 2009.

Genomströmning

En av de mest uppmärksammade slutsatserna från utvärderingen 2005 var den svaga genomströmningen. Enligt bedömargruppen var orsakerna studenternas låga förkunskaper i kombination med en kraftigt ökad intagning samt att resurstilldelningssystemet inte skapade ekonomiska incitament för studenten eller lärosätet. I utvärderingen rekommenderas lärosätena att gemensamt finna relevanta mått för genomströmning och att sätta upp relevanta mål som var kopplade till åtgärdsplaner.

De skriftliga svaren från lärosätena indikerar att arbetet med att öka genomströmningen har varit en prioriterad fråga för civilingenjörsutbildningarna. Flera lärosäten gav 2010 extra stödresurser, ofta kopplade till undervisningen i matematik, och några av utbildningarna har skärpt förkunskapskraven och höjt den särskilda behörigheten. Vid Mälardalens högskola har den särskilda behörigheten höjts från matematik C till matematik D samt fysik A (från gymnasieskolan) och det finns särskilt stöd i form av räknestugor för de studenter som är i behov av det.

Studievägledare arbetar också mer aktivt med att söka upp lågpresterande studenter och erbjuda studievägledning. Liknande exempel finns på bland andra Kungliga Tekniska högskolan och Uppsala universitet.

Utbildningens ledning, kvalitetssäkring och organisation

I utvärderingen 2005 framhölls utbildningsledningen och dess styrning av utbildning som centralt för att upprätthålla hög kvalitet. Bedömarna pekade exempelvis på att det på flera lärosäten var oklart vem som hade ansvar och

vilka befogenheter olika beslutsfattare hade. Dessutom behövde programorganisationerna tydligare inordnas i linjeorganisationen.

Bedömargruppen använde 2005 modellen, CDIO (conceive, design, implement, operate) för att bedöma civilingenjörsutbildningarna. Målet med CDIO är bland annat att ämnesstudierna ska vara kopplade till konkreta projekt.

I lärosätenas svar 2010 framgår det att de flesta civilingenjörsutbildningarna anslutit sig till fakultets- eller lärosätetsgemensamma kvalitetssäkringssystem. Vid Umeå universitet är Tekniska högskolan sedan 2006 fullvärdig medlem i CDIO-initiativet och har beslutat att CDIO-anpassa alla sina civilingenjörsutbildningar. Vid Karlstads universitet har det skett en omorganisation där civilingenjörsutbildningarna till största del ligger under fakulteten för teknik- och naturvetenskap. Fakulteten har infört ett nytt kvalitetssystem, innehållande ansvarsbeskrivningar och rutiner. Vid Luleå tekniska universitet har man tagit fram en delegationsordning "Arbets- och beslutsordning för LTU" som anger de olika intressenternas ansvar och befogenheter.

Finsk-ugriska språk, estniska, finska, ungerska och samiska studier

Utvärderingens omfattning

Utvärderingen⁷ omfattade grundutbildningsämnena estniska, finska, samiska, ungerska samt samiska studier och forskarutbildningsämnena finska, samiska, samiska studier och finsk-ugriska språk. Utbildningarna gavs vid tiden för utvärderingen vid tre lärosäten och omfattade åtta grundutbildningar och fem forskarutbildningar. De grundutbildningar som utvärderades var finska vid Stockholms universitet; finska, samiska och samiska studier vid Umeå universitet samt estniska, finska, samiska och ungerska vid Uppsala universitet. De forskarutbildningar som utvärderades var finska vid Stockholms universitet; finska, samiska och samiska studier vid Umeå universitet och finsk-ugriska språk vid Uppsala universitet.

Beslut

Högskoleverket fann anledning att ifrågasätta examensrätten för kandidat- och magisterexamen i finska vid Uppsala universitet eftersom man ansåg att utbildningen hade bristande lärarresurser och forskningsanknytning i undervisningen. Uppsala universitet redogjorde för de områdena och 24 april 2007 fattade Högskoleverket beslutet att det inte längre förelåg några skäl att ifrågasätta examenstillståndet.

Rekommendationer och lärosätenas svar

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Små utbildningsmiljöer

Estniska, finska, samiska, samiska studier och ungerska är alla små utbildningsmiljöer och lever under ansträngda ekonomiska villkor, vilket på sikt kan medföra att ingen av dessa utbildningar längre erbjuds i Sverige. Särskilt de nationella minoritetsspråken: finska, meänkieli och samiska uppvisar stora svårigheter att klara sig ekonomiskt. Situationen i samtliga forskarutbildningsmiljöer är också ekonomiskt ansträngd. Uppsala universitet har exempelvis inte längre någon möjlighet att anta doktorander i finsk-ugriska språk. Den tidigare seminariemiljön som lyftes fram som ett positivt exempel i utvärderingen ligger numera vilande på obestämd framtid. Umeå universitet har för närvarande inte möjlighet att anta doktorander i finska, eftersom universitetet saknar handledare med docentkompetens. Samiska studier finns kvar som forskarutbildningsämne, samtidigt som tre nya ämnen inrättats i språkveten-

7. *Utvärdering av grund- och forskarutbildning i finsk-ugriska språk vid svenska universitet – Estniska, finska, samiska, ungerska och samiska studier* Högskoleverkets rapportserie 2006:12 R.

skap, språkdiraktik och de moderna språkens litteratur. Genom omorganiseringen anser lärosätet att det skapats en tillräckligt stor kritisk massa för utbildningarna och att den teoretiska och metodologiska skolningen ska kunna tillgodoses på ett hållbart sätt. Kurserna i meänkieli som tidigare gavs i Pajala har lagts ner eftersom intresset under flera år har minskat bland studenter. De lyftes fram av Högskoleverket i utvärderingen 2005 som ett gott exempel på studier i språkets kulturmiljö. Umeå universitet bedömer att det enbart finns någon enstaka person som skulle vara kompetent att söka lektorat i meänkieli samt att de ekonomiska ramarna inte tillåter någon sådan anställning.

Små miljöer – små resurser

Av utvärderingen 2005 framgick att Högskoleverket förordade att lärosäten som har fått särskilda uppgifter av regeringen att erbjuda vissa ämnen också bör få särskilda resurser för ändamålet. Inte minst för de nationella minoritetsspråken var det väsentligt. Några särskilda resurser har inte tilldelats nationellt sedan utvärderingen uppger lärosätena. Samiska språk och samiska studier har genom en omorganisation fått tillskott från den humanistiska fakulteten vid Umeå universitet. Genom det extra tillskottet kommer också kursutbudet innehålla de tre lärosätesspecifika varianterna och det finns även planer på att erbjuda kurser inriktade mot språkliga färdigheter. Stockholms universitet anser att det behövs en lektor med språkvetenskaplig kompetens i finska, men uppger att lärosätet inte har resurser att inrätta ett lektorat. Universitetet bedömer också att det inte finns möjlighet att erbjuda ett bredare utbud än de grundläggande kurser som nu ges. Uppsala universitet uppger att de inte kan etablera ett lektorat i finska.

De nationella minoritetsspråken i lärarutbildningarna

Bedömargruppen rekommenderade i utvärderingen 2005 lärosätena att verka för att finska, meänkieli och samiska ska kunna studeras inom lärarprogrammen. Samtliga lärosäten anger i uppföljningen 2010 att de vill vänta på utredningen om utbildningarna i de nationella minoritetsspråken.⁸ Uppsala universitet menar att en förstärkt ställning för finska (inklusive meänkieli) och samiska i lärarutbildningen måste initieras av regeringen. Umeå universitet tänker söka examenstillstånd för ämneslärarutbildning i de tre samiska språkvarianterna samt finska. Universitetet bedömer också att en ämneslärarutbildning i meänkieli inte kan skapas utan betydande resurstillskott. Högskoleverket konstaterar i sin tillståndsprövning att ämneslärarexamen för arbete i grundskolans årskurs 7–9 och gymnasieskolan att Umeå universitet inte ansökte om examenstillstånd för samiska eller finska.

8. U2010/3886/UH Uppdrag att göra en översyn av högskoleutbildningar i nationella minoritetsspråk 2010-06-23.

Samarbeten nationellt och internationellt

Utvärderingen 2005 anförde att gemensamma seminarier borde inrättas för att skapa livaktiga samarbeten mellan lärosätena. Detta har inte genomförts. Vid Uppsala universitet fanns 2010 inte längre något pågående doktorandseminarium i finsk-ugriska språk vilket gör att Stockholms universitet inte längre har någon geografisk närliggande samarbetspartner på forskarnivå att tillgå. Då Umeå universitet är det enda lärosäte som erbjuder meänkieli på kandidatnivå har universitetet inte heller någon självklar partner att samarbeta med. Uppsala universitet anger att ett ökat antal studenter har kontakter med Tromsø och Guovdageaidnu/Kautokeino. Stockholms universitet har via CIMO (Center for International Mobility) i Finland fått finska lärarpraktikanter som funnits på avdelningen under en termin.

Distansutbildning

Bedömargruppen rekommenderade lärosätena 2005 att vidareutveckla distansutbildningen med forskningsanknuten undervisning. Vid samtliga lärosäten har man tagit fasta på dessa rekommendationer. Uppsala universitet och Umeå universitet har i huvudsak nätbaserad undervisning i estniska, finska, ungerska, samiska, samiska språk och finsk-ugriska studier. Genom att kurserna ges på distans, och även kvällstid, har lärosätena fått ett ökat antal sökande till kurserna. Vid Stockholms universitet har en genomförd sammanslagning till en större institution lett till fler lokaler med modernare utrustning, vilket underlättat nätbaserad undervisning. Umeå universitet ser stora möjligheter att vidareutveckla nätburen undervisning i finska.

Samiska språk vid Umeå universitet ger samtliga kurser på distans och lärare i ämnet deltar i projekt som fått medel från universitetets centrala satsningar på flexibla utbildningar. Kurserna är tvååriga och samtliga ges med 50 procents studietakt på distans med nätstöd och med särskilda samlingsorter på en centralort (Östersund för sydsamiska, hittills Kiruna för nordsamiska). Även i meänkieli har lärosätet påbörjat en uppbyggnad av nätburna kurser på nybörjarnivå men upplever att intresset är måttligt också för dessa.

Uppsala universitet menar att man delvis kan kompensera det lägre antalet campusförlagda träffar med ny teknik. Språkövergripande teori- och metodkurser för nätundervisning har ännu inte utarbetats eftersom ett sådant arbete kräver betydande personella och ekonomiska resurser.

Litteraturvetenskap

Utvärderingens omfattning

Utvärderingen⁹ omfattade grundutbildning och forskarutbildning i litteraturvetenskap och retorik vid svenska universitet och högskolor. Rapporten omfattade nitton grundutbildningar, åtta forskarutbildningar i litteraturvetenskap och tre grundutbildningar och en forskarutbildning i retorik. Grundutbildning och forskarutbildning i litteraturvetenskap gavs vid tiden för utvärderingen vid följande lärosäten: Blekinge tekniska högskola, Göteborgs universitet, Högskolan Dalarna, Högskolan i Gävle, Högskolan i Halmstad, Högskolan Kristianstad, Karlstads universitet, Linköpings universitet, Luleå tekniska universitet, Lunds universitet, Mittuniversitetet, Mälardalens högskola, Stiftelsen Högskolan i Jönköping, Stockholms universitet, Södertörns högskola, Umeå universitet, Uppsala universitet, Växjö universitet samt Örebro universitet.

Beslut

De flesta utbildningarna uppfyllde kvalitetskraven för högre utbildning. Högskoleverket ansåg dock att Stiftelsen Högskolan i Jönköping inte uppfyllde kraven för att utfärda kandidatexamen i litteraturvetenskap utifrån brister i lärarkompetens och kapacitet samt brister i utbildningens forskningsanknytning. Den 17 juni 2008 fann Högskoleverket att det inte längre fanns skäl att ifrågasätta tillståndet att utfärda kandidatexamen i litteraturvetenskap vid Högskolan i Jönköping.

Högskoleverket fann vidare anledning att ifrågasätta tillståndet att utfärda magisterexamen i litteraturvetenskap vid Linköpings universitet utifrån bristande lärarkapacitet och organisatorisk instabilitet.

Högskoleverket fann även anledning att ifrågasätta tillståndet att utfärda kandidat- och magisterexamen i litteraturvetenskap vid Mittuniversitetet. Ifrågasättandet grundades på avsaknaden av en kritisk och kreativ miljö då nästan all undervisning gavs på distans och/eller via Internet. Högskoleverket beslutade 23 februari 2010 att det inte längre finns anledning att ifrågasätta magisterexamen i litteraturvetenskap vid Linköpings universitet och inte heller någon anledning att ifrågasätta tillståndet att utfärda kandidat- och magisterexamen vid Mittuniversitetet.

Högskoleverket ifrågasatte också tillståndet att utfärda kandidatexamen i litteraturvetenskap vid Luleå tekniska universitet. Efter utvärderingen av litteraturvetenskap vid Luleå tekniska universitet beslutade rektor att lägga ner utbildningen.

9. *Utvärdering av ämnena litteraturvetenskap och retorik vid svenska universitet och högskolor*, Högskoleverkets rapportserie 2006:13 R.

Sedan 2007 ges inte längre utbildning inom litteraturvetenskap vid Blekinge tekniska högskola och personal och studenter överfördes till dåvarande Växjö universitet, numera Linnéuniversitetet. Örebro universitet har inte inkommit med något uppföljningssvar i retorik, varför eventuella förändringar i utbildningen inte kan kommenteras.

Rekommendationer och lärosätens svar

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Profilerings inom ämnet litteraturvetenskap

I utvärderingen 2005 rekommenderade Högskoleverket lärosätena generellt att arbeta långsiktigt med ökad profilering och koncentration. Av svaren i uppföljningen 2010 framgår att lärosätena tagit till sig Högskoleverkets rekommendation och inriktat sig på tre huvudsakliga profiler:

1. Litteraturvetenskap och dess koppling till lärarutbildning i svenska. Inom denna profil finns en inriktning mot barn- och ungdomslitteratur som återfinns bland annat vid Högskolan i Gävle och Örebro universitet.
2. Litteraturvetenskap med didaktisk inriktning. Högskolan Kristianstad, Karlstads universitet och Linnéuniversitetet har valt att profilera sig med en didaktisk inriktning.
3. Allmän litteraturvetenskap med syftet bildning och kulturförmedling i generell bemärkelse. Bland högskolorna återfinns denna profil främst hos Högskolan i Halmstad och hos de större universiteten. Profilen har olika inriktningar. Södertörns högskola har en inriktning mot genusperspektiv, drama och integrerad färdighetsträning, och Umeå universitet ger vissa kurser som på olika sätt behandlar den norrländska litteraturen. Litteraturvetenskap vid Stockholms universitet har under senare år rubricerat sina profilområden som barn- och ungdomslitteratur, modernism, berättelsesteori, fiktionsteori samt litterär tolkningsteori.

Litteraturvetenskap som del av en lärarutbildning

Av utvärderingsrapporten 2005 framgick att litteraturvetenskap ofta var beroende av att ämnet samläses med lärarutbildningen i svenska. Detta gällde framför allt de mindre högskolorna, där ämnets existens uteslutande stod i relation till antalet lärarstudenter. Även i uppföljningen 2010 är det tydligt att många litteraturvetenskapliga miljöer är helt beroende av utbildningsuppdrag från det egna lärosätets lärarutbildning. Bedömargruppen 2005 såg det som ett stort problem att innehållet i de fristående kurserna ändras för att lärarutbildningens specifika behov ska tillgodoses och menade vidare att den akademiska disciplinen litteraturvetenskap måste kunna stå på egna ben för att lärarna ska kunna göra fullgoda insatser. På Högskolan Dalarna har man sedan utvärderingen genomfördes valt att omstrukturera hela A- och B-kursen där den litteraturvetenskapliga utbildningen är skild från den didaktiska utbildningen. Samtidigt påpekar lärosätet att ett viktigt uppdrag är att utveckla en stark

svenskläroverutbildning. I framtiden kommer litteraturvetarstudenter och läroverstudenter läsa skilda kurser. Hööskolan i Gävle har snarare gått mot en omfattande samläsning med ämnet svenska i läroverutbildningen (inriktning 7–9 och gymnasiet). Mälardalens hööskola har sedan 2006 frångått uppdelningen mellan fristående kurser och speciella kurser inom läroverprogrammet och alla utom den första delkursen läses gemensamt. Hööskolan Kristianstad uppger att de arbetar långsiktigt med litteraturvetenskapen då ämnet ses som en del av hööskolans profilering i läroverutbildningen. För närvarande ges ingen fristående kurs i allmän litteraturvetenskap, men studenter erbjuds kurser i barn- och ungdomslitteratur på nivåerna A–D.

Linnéuniversitetet bedömer att ämnets storlek i dagsläget möjliggör kvalificerade kurser, seminarier och forskning både för de litteraturvetare som profilerat sig inom läroverutbildning och de som profilerat sig inom allmän litteraturvetenskap. Forskningsmiljöerna vid universitetet är i dag större än vid utvärderingen, har en tvärvetenskaplig karaktär och samverkan sker med andra lärosäten. Samtidigt delas oron att ämnesinnehållet tunnast ut genom beroendet till läroverutbildningen. Universitetet har ambitionen att samläsa mindre delar med de fristående kurserna och separera studentgrupperna i andra delar, för att utveckla läroverstudenternas professionsfärdighet.

Samverkan på lokal och nationell nivå

Vid utvärderingen 2005 rekommenderade Hööskoleverket lärosätena att litteraturvetarna skulle samarbeta på institutionsnivå med lärover i moderna språk för att förstärka läroverkompetensen. Bedömargruppen konstaterade vidare att det fanns en tyngdpunkt i ämnet mot den svenska litteraturen och att studier på forskarnivå oftast begränsas till svensk 1900-talslitteratur. I svaren från lärosätena 2010 visar bland andra Karlstads universitet att de tagit fasta på bedömargruppens slutsats. Bland annat har feministisk litteraturhistorieskrivning och litteraturkritik, 1700-talets svenska litteratur och kokbokens narratologi blivit forskningsobjekt. Även vid andra lärosäten har utvärderingen 2005 lett till att lärosätena reflekterat kring fokuseringen på forskning om 1900-talets svenska litteratur.

Hööskoleverket rekommenderade lärosätena 2005 generellt att arbeta långsiktigt med profilering och koncentration samt att samverka med andra lärosäten. Svaren i denna uppföljning visar på att samarbeten mellan lärosäten inte sker i någon högre grad, med något undantag. Umeå universitet anger att en litteraturvetenskaplig förening (NORDAN) bildats där Luleå tekniska universitet, Mittuniversitetet och Hööskolan i Gävle ingår. Lärosätena träffas terminsvis för att diskutera gemensamma problem, hot och samarbetsmöjligheter. Bland annat har det framkommit förslag på ett gemensamt system för att bedöma c-uppsatser.

Hööskoleverket gav även lärosätena en generell rekommendation att anordna regelbundna nationella ämneskonferenser för samarbete över lärosätessgränserna och för att skapa fora för diskussion kring ämnets profilering, identitet

och innehåll. Av svaren i uppföljningen framgår att en nationell ämneskonferens har upprättats på årlig basis.

Samarbeten på institutionell nivå – sammanslagningar och gemensamma forskningsprojekt

Vad gäller samarbeten på institutionell nivå har flertalet lärosäten tagit fasta på Högskoleverkets rekommendation från 2005. Lunds universitet fick en särskild rekommendation att förbättra samarbetet inom universitetet och Mälardalens högskola uppmanades att intensifiera samarbetet mellan lärarna i de främmande språken och litteraturvetenskap. Vid Lunds universitet har projektet Folio "Forum för litteraturens offentligheter" utvecklats och inom detta nätverk ryms bland annat franska, engelska, ryska, polska och kinesiska litteraturvetare. Vid Mälardalens högskola har en organisationsförändring lett till att litteraturvetenskap ingår i avdelningen för litteraturvetenskap och kamarmusik inom Akademin för utbildning, kultur och kommunikation. Även vid Umeå universitet har en omorganisation skett, vilket innebär att litteraturvetenskap ingår i en större institution, institutionen för kultur- och medievetenskaper. Lärosätet menar att omorganisationen lett till att man lyckats samla ämnets medarbetare kring gemensamma forskningsprojekt. Även litteraturvetenskap vid Göteborgs universitet har institutionen för litteraturvetenskap införlivats i en större institution, institutionen för litteratur, idéhistoria och religion. Lärosätet uppger att doktorandernas situation därigenom förbättrats. Vid Karlstads universitet deltar lärare i litteraturvetenskap i tvärvetenskapliga forskningsgrupper, såsom Centrum för Språk- och litteraturdidaktik och gruppen för samtidsstudier.

Studentunderlag samt distans- och nätundervisning

I svaren på uppföljningen 2010 kan man se en trend att antalet sökande till fristående kurser minskar, men bland annat genom att många kurser är nätbaserade och ges på distans, är söktrycket i dag överlag högt. Linköpings universitet upplever att tillströmningen ökat och att studenterna även fortsätter på avancerad nivå. Även Linnéuniversitetet ger uttryck för att miljön nått en betryggande storlek. Mälardalens högskola ser behov att öka distans- och nätundervisning, eftersom man sett ett vikande söktryck till utbildningen i litteraturvetenskap. En nyligen genomförd kartläggning visar att prestationsgraden generellt är lägre vid nätbaserade distansstudier.¹⁰

10. Högskoleverket, Statistisk analys 2010-08-31 2010/10.

Litteraturvetenskapens arbetsmarknadsanknytning

Bedömargruppen menade i utvärderingen 2005 att det vore rimligt att synliggöra litteraturvetenskapens generalistkompetens för studenternas framtida yrkesliv och konstaterade samtidigt att det är beklagligt att så få institutioner utför alumnundersökningar. I uppföljningen 2010 kvarstår det faktum att det är få av lärosätena som genomfört alumnundersökningar. När lärosätena nämner arbetslivsanknytning i uppföljningen uppkommer som regel litteraturvetenskapens koppling till lärarutbildningen som ett positivt exempel. Vid Linnéuniversitetet genomfördes 2009 en omfattande alumnundersökning. Högskolan i Mälardalen har infört kursen Litteratur och samtid med gästföreläsningar av författare, bibliotekarier, kritiker och andra med litteratur som profession. Däremot genomförs inga alumnstudier. Vid Örebro universitet diskuteras alumnverksamhet på akademier och fakulteter.

Utbildning på forskarnivå

Högskoleverket rekommenderade lärosätena i utvärderingen 2005 att utveckla nationella forskarutbildningskurser och internationell samverkan. Vid Karlstads universitet har ett fakultetsgemensamt seminarium upprättats för samtliga doktorander. Likaså har doktorander och lärare deltagit i nationella ämneskonferenser och internationella utbyten. Men fakulteten uppger att någon ny doktorandanställning inte kan utlysas. Vid Linnéuniversitetet har utvecklingen varit den motsatta och fem doktorander har antagits. Stockholms universitet har antagit flera doktorander i litteraturvetenskap till den humanistiska fakultetens två forskarskolor. Umeå universitet konstaterar att rekommendationen att få till stånd lärarledda kurser inom forskarutbildningen inte kunnat genomföras utifrån bristande resurser och färre doktorandtjänster. Vid Uppsala universitet har inte seminariedeltagandet ökat. Litteraturvetenskap har ett minskat antal doktorander och seminariekulturen håller på att urholkas.

Retorik

Utvärderingens omfattning

Utvärderingen¹¹ omfattade grundutbildning och forskarutbildning i retorik vid Södertörns högskola, Uppsala universitet samt Örebro universitet.

Beslut

Högskoleverket fann att utbildningarna i retorik vid Södertörns högskola, Uppsala universitet samt Örebro universitet uppfyllde kvalitetskraven för högre utbildning.

Rekommendationer och lärosätenas svar

Utbildning på grundnivå och forskarnivå

Bedömggruppen rekommenderade 2005 Uppsala universitet att rekrytera lärarkompetens i bristområdena antik retorik och i modern kommunikationsvetenskap. Lärosätet uppgav i sitt skriftliga svar 2010 att det inom institutionen finns mycket god kompetens inom modern kommunikationsvetenskap och för att säkerställa kompetens inom den antika, klassiska retoriken har en timanställd lärare varit anställd under de senaste terminerna.

Studenttillströmningen i ämnet har fortsatt öka. På forskarnivå har gemensamma seminarier genomförts med historia, statsvetenskap och juridik. Institutionsstyrelsen har sedan 2007 ett kandidatprogram i retorisk och litterär kommunikation. Samarbetet med Södertörns högskola har förstärkts sedan utvärderingen. På forskarnivå finns fyra doktorander, varav två finansieras av Södertörns högskola. Retorik har numera även fyra disputerade lektorer, varav två docenter.

Vidare rekommenderade bedömggruppen lärosätena 2005 att se över arbetsrutinerna för lärarna så att den administrativa belastningen blev mindre betungande. Svaren i uppföljningen tyder på att arbetsbelastningen fortfarande är hög, särskilt i form av administrativt arbete i samband med undervisningen. Södertörns högskola anger att rutinerna kring rapportering, kursernas upplägg och utökad delkursrapportering ska ses över.

11. *Utvärdering av ämnena litteraturvetenskap och retorik vid svenska universitet och högskolor*, Högskoleverkets rapportserie 2006:13 R.

Statistik

Utvärderingens omfattning

Utvärderingen¹² omfattade grundutbildning i statistik vid Göteborgs universitet, Högskolan Dalarna, Linköpings universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet. De forskarutbildningar som utvärderats i statistik är Handelshögskolan i Stockholm, Linköpings universitet, Lunds universitet, Stockholms universitet, Umeå universitet, Uppsala universitet och Örebro universitet.

Beslut

Högskoleverket fann ingen anledning att ifrågasätta examenstillståndet vid något av de utvärderade lärosätena. Vid Göteborgs universitet lades forskarutbildningen i statistik ner. Vid Karlstads universitet examinerades inga studenter längre på kandidatnivå. Högskoleverket fattade inget beslut om kvaliteten på dessa två utbildningar eftersom de ansågs nedlagda.

Rekommendationer och lärosätenas svar

Utbildning på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå

Statistikämnets hemvist

I utvärderingen av statistik 2005 menade bedömargruppen att en av de viktigaste strategiska frågorna för statistikämnet i framtiden var dess organisatoriska hemvist och identitet i lärosätenas organisationer. Bedömargruppen konstaterade att statistik var en attraktiv samarbetspartner för många utbildningsområden, exempelvis samhällsvetenskap–ekonomi och naturvetenskap–medicin. Ämnesbredden medförde dock också negativa konsekvenser då ämnet mest levererade enskilda kurser på andra utbildningar. En annan omständighet var att ämnet i Sverige är uppdelat i två separata discipliner med snarlika examensmål: matematisk statistik och statistik. Denna uppdelning är utifrån ett internationellt perspektiv ovanlig och ger disciplinerna olika utbildningsersättningar för samma ämnesinnehåll.

Lärosätenas svar på uppföljningsfrågorna 2005 visar att en rad organisatoriska och ekonomiska förändringar ägt rum. Vid Umeå universitet har statistik fått höjd utbildningsersättning genom fördelningen 70 procent från naturvetenskap–teknik och 30 procent samhällsvetenskap. Vid Lunds universitet har ämnet sedan 1 januari 2010 erhållit naturvetenskaplig utbildningsersättning vilket inneburit att man kunnat genomföra en rad satsningar: lärarkåren har förstärkts, minskade undervisningsgrupper på lägre nivåer och ny datorutrust-

12. Utvärdering av grund- och forskarutbildning i statistik och demografi vid svenska universitet och högskolor, Högskoleverkets rapport 2006:9.

ning för lärare och studenter. Vid Örebro universitet tillhör nu statistikämnet Akademin för naturvetenskap, vilket ökat samarbetet med den matematiska statistiken. Vid Uppsala universitet tillhör institutionen fortfarande den samhällsvetenskapliga fakulteten och vid Göteborgs universitet kommer ämnet, bland annat på grund av pensionsavgångar, ingå i handelshögskolan och bli ett ekonometriskt ämne. På Linköpings universitet har ämnet flyttat från matematik till datavetenskap.

Studentrekrytering

2005 var trenden att färre och färre studenter sökte sig till statistikämnet. Bedömargruppen såg många olika anledningar till att så få studenter ville läsa ämnet: oklar organisatorisk placering vid lärosätet, för få undervisningstimmar och en avsaknad av profilering. För att öka intresset för att studera statistik behövde profileringen bli tydligare, även ett mer formaliserat samarbete med matematisk statistik och en ökad andel individualiserad undervisning var möjliga åtgärder.

Lärosätena pekar på att man har ökat antalet undervisningstimmar, vid Linköpings universitet har det genomförts marknadsföringsinsatser och Örebro universitet har deltagit i ett samarbete med grundskolan. Vid Högskolan i Dalarna har rekryteringen de senaste åren varit god och lärosätet lyfter fram samarbetet med andra lärosäten som något positivt. De flesta lärosäten som svarat uppger även att de aktivt arbetat för att profilera ämnet statistik.

Jämställdhet

I utvärderingsrapporten 2005 menade bedömargruppen att det fanns ett generellt problem med ojämn könsfördelning, särskilt inom forskarutbildningen. I svaren från lärosätena 2010 finns tecken på att könsfördelningen blivit jämnare. Örebro universitet har nu 40 procent kvinnor och 60 procent män i utbildningen.

Kursvärderingar

I utvärderingen 2005 menade bedömargruppen att det fanns vissa brister i arbetet med kursvärderingar, särskilt med återkopplingen till studenterna. Bedömargruppen menade att en anledning till detta var att det saknades gemensamma riktlinjer för kursvärderingar vid lärosätena. Ansvaret för att ta fram riktlinjer låg i stället på vart och ett av de enskilda ämnena.

Utifrån svaren i uppföljningen 2010 har lärosätena valt att införa gemensamma riktlinjer inom lärosätet eller fakulteterna för hur kursvärderingar ska genomföras och hur de ska återkopplas.

Vid Lunds universitet är kursvärderingarna nu webbaserade och på Högskolan Dalarna har kursvärderingarna anpassats till högskolans kvalitetsrutiner för kursvärderingar. Vid Umeå universitet har den statistiska institutionen beslutat att det senaste resultatet av kursvärderingarna ska presenteras vid varje

kursstart. Umeå universitet har även infört obligatoriska kursråd på samtliga kurser där sammanställningen av svaren från kursvärderingarna behandlas.

Lärarnas tid till egen forskning

Bedömargruppen menade 2005 att en viktig strategisk fråga för att utveckla ämnet var att öka lärarnas tid till egen forskning. Även den relativt låga forskningsanknytningen i undervisningen lyftes fram som ett generellt problem.

I lärosätenas svar 2010 kan man utläsa att där statistikämnet får den naturvetenskapliga utbildningsersättningen har lärarnas tid till egen forskning och forskningsanknytningen i utbildningen ökat. Vid Lunds universitet har det genomförts en karriärstege för professorer. Umeå universitet håller på att lysa ut en ny professorsanställning och två av de anställda lektorerna skriver ansökan om befordran till docent. Vid Högskolan Dalarna har andelen tillsvidareanställd personal ökat och vid Linköpings universitet har det anställts nya lektorer och en ny professorsanställning är utlyst. Vid Uppsala universitet har institutionen med framgång sökt och fått stipendiemedel ifrån Handelsbankens forskningsstiftelser.

Östasiatiska språk

– japanska, koreanska och kinesiska

Utvärderingens omfattning

Utvärderingen¹³ omfattade de utbildningar som leder till kandidat-, magister- eller doktorexamen inom ämnena japanska, koreanska och kinesiska: sammanlagt sju grundutbildningar och fem forskarutbildningar. Grundutbildning gavs vid Stockholms universitet i japanska, kinesiska och koreanska, vid Lunds universitet i japanska och kinesiska, vid Göteborgs universitet i japanska och vid Uppsala universitet i kinesiska. Forskarutbildning gavs vid Stockholms universitet i japanska, kinesiska och koreanska, vid Göteborgs universitet i japanska och vid Lunds universitet i kinesiska.

Beslut

Högskoleverket fann anledning att ifrågasätta examenstillståndet för kandidatexamen och magisterexamen i kinesiska vid Uppsala universitet och i japanska vid Lunds universitet. Ifrågasättandet grundades på bristande lärar-kompetens och forskningsanknytning. Lärosätena lämnade skrivelser som redogjorde för deras åtgärder och 24 april 2007 respektive 23 september 2008 beslutade Högskoleverket att lärosätena skulle få behålla examenstillståndet i respektive ämne.

Rekommendationer och lärosätenas svar

Utbildning på grundnivå och avancerad nivå

Utbildningens mål, innehåll och uppläggnings

Sedan 2005 då utvärderingen genomfördes har några genomgripande förändringar skett. Bolognaprocessen har påverkat lärosätenas arbete så att de har omarbetat kursmål och beskrivningar, och utvecklat ett internationellt perspektiv med utökat studentutbyte mellan Sverige, Japan och Kina. Vid Lunds och Uppsala universitet har ämnena sedan utvärderingen fått en stabilare ekonomisk situation och nyanställningar har skett. Vid både utvärderingen 2005 och uppföljningen 2010 söktrycket högt på utbildningsplatser i de östasiatiska språken, främst till kurser på grundnivå.

Samarbeten och sammanslagningar av institutioner

Vid Göteborgs och Lunds universitet är japanska och kinesiska nu delar av större institutioner och det har gett förbättrad ekonomi. Även administrativt ger sammanslagningen stordriftsfördelar, då administrationen kan skötas

13. Utvärdering av grund- och forskarutbildning i Östasiatiska språk vid svenska universitet och högskolor, Högskoleverkets rapportserie 2006:23 R.

gemensamt för samtliga ämnen. Akademiskt kan metodkurser samläsas och gemensamma seminarier upprättas som stärker den akademiska verksamheten. Lärosätena menar också att rutinerna och informationen till studenter blivit tydligare. Däremot har de anställda lärarnas tid för egen forskning i vissa fall minskat. Vid Stockholms och Uppsala universitet arbetar ämnena med att integrera utbildningsstrukturerna, främst på avancerad nivå i masterprogrammen och det är även vanligt med samläsning av metod- och teorikurser.

Internationell samverkan – poänggivande studier

Högskoleverket konstaterade i utvärderingen 2005 att internationalisering i formaliserad form var mycket begränsad. Högskoleverket konstaterade även i utvärderingen att studentutbyte enbart sker på studenters eget initiativ och utlandsstudierna i många fall varken är integrerade i utbildningen eller poänggivande.

Flera lärosäten tycks ha verkat för att öka andelen poänggivande studier utomlands genom centrala utbytesavtal och ämnesbaserade avtal med universitet i målspråksländerna. Exempelvis erbjuder kinesiska vid Lunds universitet en praktikkurs där den studerande själv ordnar en oavlönad praktikplats vid en svensk myndighet eller svenskt företag i Kina och får studiemedel för en termins praktikarbete. Även kinesiska vid Stockholms universitet erbjuder en poänggivande praktikperiod i Kina.

Kursupplägg, språkvetenskap och realia

En av bedömargruppens slutsatser från utvärderingen 2005 var att det var dålig balans mellan språkstudier och realia i kinesiska vid Lunds universitet och japanska vid Göteborgs universitet. Svaren från lärosätena 2010 visar att det finns olika inställning hos lärosätena i denna fråga. Stockholms respektive Lunds universitet menar att utbildningen i huvudsak är lingvistisk och att språkstudier måste prioriteras framför realia, även om de försöker införliva realiakunskap. Japanska vid Göteborgs universitet och kinesiska vid Uppsala universitet har däremot valt att försöka skapa en balans mellan språkvetenskap och realia, bland annat utifrån ett avnämar- och arbetsmarknadsperspektiv. Realiakurserna i koreanska vid Stockholms universitet och i kinesiska vid Uppsala universitet är öppna även för dem som inte studerar språk.

Orsaker till låg genomströmning

Högskoleverkets konstaterade i utvärderingen 2005 att det fanns ett stort intresse för de östasiatiska språken. Vid både utvärderingen och uppföljningen var söktrycket på utbildningarna i kinesiska och japanska högt och vid Lunds och Stockholms universitet har antalet studenter fortsatt att öka. Bedömargruppen uppgav i utvärderingen att det var viktigt för ledningen att undersöka orsaker till den låga genomströmningen och de många avhoppet och utarbeta en åtgärdsplan. Uppföljningen visar att någon sådan kartläggning inte genomförts vid något lärosäte, även om lärosätena uppger att de känner

till problemet. Stockholms och Lunds universitet delar inte bedömargruppens uppfattning från 2005 att det var många avhopp, och tycker därför att en kartläggning är onödig.

Alumnstudier

I utvärderingen föreslog bedömargruppen att de granskade utbildningarna arbetade för förbättrad samverkan med arbetsmarknaden genom alumnstudier. Japanska vid Lunds universitet uppger att någon systematisk uppföljning inte genomförts, men menar att man har god kontakt med alumner genom information om olika aktiviteter och nyheter, eller genom att de ofta besöker institutionen. Japanska vid Göteborgs universitet hänvisar till universitetets centrala alumnprogram och menar att lärare och studenter måste informeras om möjligheten att använda denna plattform för att följa examinerade studenter. Kinesiska vid Uppsala universitet angav att möjligheten till praktik vid institutioner, organisationer och företag i kinesisktalande länder kommer att erbjudas fr.o.m. hösten 2010 som en del i att förbereda studenterna för det kommande yrkeslivet.

Högskoleverket är en myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, tillsyn, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar och analyser, bedömning av utländsk utbildning och studieinformation.

Läs mer på vår webbplats www.hsv.se.